

УДК 37.016: 811.111: 342: 61–057.875

Куліченко А. К., к.пед.н, старший викладач (Запорізький державний медичний університет)

НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПЕРШОМУ КУРСІ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

***Анотація.** В статтю досліджено особливості навчання фонетики англійської мови на першому курсі медичного університету. Визначено основні знання, уміння та навички викладача й педагогічні умови під час навчання фонетики англійської мови. Обґрунтовано доцільність використання навчально-методичних праць для самостійної роботи, зокрема укладених автором методичних рекомендацій та практикума. Представлено структуру зазначеної праці.*

***Ключові слова:** фонетика, англійська мова, навчально-методичні праці, самостійна робота, медичний університет.*

***Аннотация.** В статье исследованы особенности обучения фонетики английского языка на первом курсе медицинского университета. Определены основные знания, умения и навыки преподавателя и педагогические условия во время обучения фонетики английского языка. Обоснована целесообразность использования учебно-методических работ для самостоятельной работы, в частности составленных автором методических рекомендаций и практикума. Представлена структура указанной работы.*

***Ключевые слова:** фонетика, английский язык, учебно-методические работы, самостоятельная работа, медицинский университет.*

***Annotation.** The article highlights features of the English Phonetics teaching during the first-year of study at the Medical University. Moreover, it describes basic knowledge, skills and pedagogical conditions that necessary while teaching the English Phonetics. The author grounds the importance of study guides for students' independent work, including an authorial guidelines and laboratory manual. Besides, the article presents the structure of the mentioned study guide.*

***Keywords:** Phonetics, English, study guides, independent work, Medical University.*

Ще з античних часів відомо, що гарна вимова є гордістю людини (за Демосфеном). Проте у наш час в більшості випадків якісне формування особистієї фонетичної компетенції, на жаль, відсутнє. Це стосується не тільки рідної, а й іноземної мови. Зазвичай, під час вивчення зазначених

категорій мов відбувається апроксимація – приблизне звучання, з українським чи російським акцентом (стосується іноземних мов). З таким фонетичним досвідом випускники загальноосвітніх навчальних шкіл вступають до вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Вслід за О. Заєць та О. Плющай вважаємо, що «значні зусилля, спрямовані на постановку іншомовної вимови на початковому етапі навчання, не приносять бажаного результату. Водночас порушення мовної норми ускладнює або робить узагалі неможливим іншомовне спілкування. Крім того, навчання іншим видам мовленнєвої діяльності практично неможливе без формування вимовних основ цієї діяльності. Тому необхідність удосконалення навчання вимови іноземної мови не викликає сумніву» [1, с. 62].

Дослідження навчанню фонетики іноземної мови присвячують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Так, про інноваційні методи та техніки викладання фонетики говорять М. Врембель, Л. Гілнер, Р. Елліс, О. Заєць, М. Хенкок та ін. Про підготовку викладача до викладання фонетики іноземної мови та навчальний процес йдеться у роботах Д. Антонової, С. Бернштейн, М. Броди, П. Ешбі, Г. Фрейзер та ін. Особливості навчання фонетики у контексті різних іноземних мов розглядають В. Бужинський, Л. Гаращук, Х. Нікбахт (англійська мова), І. Лавеау, Д. Штраус (німецька мова), Т. Донченко, Ю. Мірошніченко (українська мова для іноземців), К. Гейченко, Т. Іванова, М. Селіверстова (російська мова для іноземців) та ін. Однак, гострі дискусії навколо питання про специфіку навчання фонетики іноземної мови, зокрема англійської, у немовному ВНЗ точаться й нині. Тож зазначена проблема потребує подальшого вивчення.

Метою нашої статті є дослідження особливостей навчання фонетики англійської мови на першому курсі медичного університету та обґрунтування доцільності використання навчально-методичних праць для самостійної роботи, зокрема укладених автором методичних рекомендацій та практикуму.

Дослідниця з Вестмінстерського університету (м. Лондон) П. Ешбі наголошує, що викладачам іноземної мови необхідне: «розуміння артикуляційної фонетики; гострий слух; знання фонології (головні алофони, процеси і просодії (позиції. – А. К.)) як рідної мови, так й іноземної. Викладачам також варто передбачати ймовірні проблеми, пов'язані з комунікативною взаємодією рідної та іноземної мов (використовуючи знання порівняльної фонетики та фонології), помічати й аналізувати актуальні проблеми, що виникають (застосовуючи практичні фонетичні навички, отримані у процесі тренування слуху), виправляти ситуацію за допомогою спеціально розроблених вправ (поєднуючи знання про фонетичну теорію артикуляції та педагогіку). Крім того, дослідниця

рекомендує на початковому етапі навчання іноземної мови починати з короткого вступного фонетичного курсу» [2].

На думку М. Броди, головними умовами «під час вивчення фонетики англійської мови є гуманізація, демократизація змісту предмету, форм, методів, індивідуалізація та диференціація навчального процесу, організація самостійної роботи кожного студента тощо. Важливим є також позитивний психологічний клімат у навчанні, що забезпечується створенням атмосфери оптимізму, віри в успішні результати своєї роботи. Доброзичлива вимогливість у взаєминах зі студентами повинна ґрунтуватися на врахуванні їхніх інтересів, прагнень, бажань» [3, с. 54].

Теоретично головна мета навчання фонетики на основному етапі навчання полягає у подоланні акценту та вдосконаленні слуху – вимовних навичок, доведенні їх до вміння використання у будь-яких мовленнєвих ситуаціях. Практично ж викладач змушений відпрацьовувати матеріал початкового етапу навчання, де, на жаль, не заплановано навчального часу [4, с. 94–95].

У Запорізькому державному медичному університеті на кафедрі іноземних мов є досвід викладання іноземної (англійської) мови базового рівня у кількох (2–3) спеціально сформованих групах – так званих «Стартерах». У цих групах, зазвичай, навчаються студенти, які вивчали німецьку, французьку, іспанську мови як основну у школі чи медичному коледжі. Для зазначених груп розроблений окремий навчально-методичний комплекс (навчальна програма, матеріали для аудиторної та самостійної роботи, завдання контролю тощо). Проте згідно з навчальною програмою дисципліни «Іноземна мова (базовий рівень навчання)» на тему «Правила читання. Транскрибування» відведено лише 2 аудиторні години й 4 години самостійної роботи. Також існують поодинокі випадки, коли у групі, де більшість вивчало англійську мову у школі, 1–2 студенти з німецькою або французькою мовами. Тож, як бачимо, в умовах скорочення аудиторних занять й збільшення годин для самостійної роботи, формування фонетичної компетенції у студентів вищих медичних навчальних закладів знаходиться на низькому рівні.

Однак, за словами О. Мартинюк, «самостійна робота над фонетичним матеріалом має сприяти вдосконаленню комунікативної компетенції студентів. Звідси постає завдання відібрати та систематизувати навчально-методичний матеріал так, щоб досягнути прогнозованих результатів навчання, полегшити засвоєння інформації, отримати змогу здійснювати моніторинг навчальної діяльності та контроль якості самостійної підготовки студентів» [5].

Тому, беручи до уваги ситуацію, що склалася, з засад особистісно-орієнтованого навчання та необхідності формування (у групах «Стартери») й підвищення (у звичайних групах) фонетичної компетентності студентів першого курсу медичного університету, одним з наших нагальних завдань

стало розроблення структури і укладання методичних рекомендацій та практикуму (Англійська мова. Фонетика. Ч. I : Голосні фонemi : метод. рек. та практикум для самост. роботи з дисципліни «Іноземна мова» для студ. I курсу мед. і фармац. ф-тів / [Уклад. : А. К. Куліченко]. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2015. – 90 с.).

Зазначена навчально-методична праця призначена допомогти студентам у засвоєнні стандартної вимови англійських слів та речень. Виходячи з того, що англійська мова нині найпоширеніша у світі, таких варіантів вимови безліч. Їх особливості дають змогу визначити або впізнати звідки родом людина, який рівень її освіти та загальної культури.

За допомогою першої частини методичних рекомендацій ми маємо на меті ознайомити студентів I курсу медичних та фармацевтичних факультетів із класичною британською вимовою, що є еталоном для кожного іноземця, й навчити не тільки фонетично якісно представляти набуті знання, уміння та навички у штучному середовищі (на практичних заняттях), а й бути «своїми серед чужих» безпосередньо закордоном під час подорожей, науково-виробничих практик тощо.

Оскільки у основних підручниках з іноземної мови для медичних університетів фонетичний аспект представлено доволі фрагментарно та побіжно, запропонований нами матеріал (короткий глосарій, теоретичні коментарі до голосних фонем та спеціально підібрані вправи) допоможе студентам піднятися на кілька сходинок угору в досягненні достатнього рівня володіння англійською мовою, зокрема правильною вимовою.

Як відомо, щоб досягнути успіху у вивченні іноземної мови, треба сумлінно працювати з перших днів навчання і займатися опануванням усіх мовних тонкощів систематично. Тому, з огляду на необхідність підвищення якості загальної підготовки студентів з іноземної мови ми радимо принаймні 20 годин самостійної роботи витратити на те, що пропонуємо у цьому методичному виданні. Адже тільки свідомо і старанна самостійна робота є запорукою отримання відмінних знань, умінь та навичок.

Матеріал для самостійного опрацювання поділяється на глосарій, алфавіт англійської мови, фонетичні символи, 20 коротких занять, присвячених голосним фонемам та додатки, де можна ознайомитися з основними правилами читання у англійській мові. У виданні наведено ілюстрацію до розділу «Органи мовлення людини», що, на наш погляд, допоможе краще опанувати теоретичний опис фонем.

У короткому глосарії розкрито основні фонетичні явища. У дужках подано англійські еквіваленти українських термінів.

У розділі «Алфавіт англійської мови» представлено букви англійської абетки з транскрипцією їх назв.

Розділ «Фонетичні символи» містить 44 англійські фонemi, які розподілено на блоки: голосні (vowels), дифтонги (diphthongs), приголосні

(consonants). У кожному блоці є чинні символи на позначення фонем. Кожний символ проілюстровано за допомогою конкретного слова, що має відповідну фонему у своєму складі. Хоча в цих методичних рекомендаціях ми розглядаємо тільки голосівки, таблиця з графічними позначеннями фонем буде корисною при виконанні вправ на транскрибування (завдання № 1 кожної з 20 подач).

Необхідний для вивчення матеріал (опис голосної фонем) подано на початку подачі. Її практична частина вміщує фонетичні вправи, що розташовані за принципом «від простого до складного» – від читання окремих слів до діалогу. Вправи націлені на розвиток навичок аудіювання та говоріння і забезпечують як рецептивну, так і продуктивну практику, що підтверджує теоретичну основу, яка визначила зміст, структуру зазначених рекомендацій та методику роботи – положення про характер продуктивних вмінь спеціалістів-нелінгвістів в іноземній мові й умови їх становлення і розвитку.

Крім того, методичні рекомендації супроводжуються аудіододатком (компакт-диском), де студенти знайдуть запис алфавіту англійської мови, таблицю з правильною вимовою фонем до розділу «Фонетичні символи» та діалоги (завдання № 5 кожної подачі), що значно полегшить процес самостійного опрацювання фонетичного матеріалу. У такий спосіб студент тренує вимову за допомогою зразка орієнтовної діяльності (ЗОД) – читанням діалогів носіями англійської мови.

У розділі «Додатки» подано основні правила читання англійських фонем відповідно до Рекомендацій щодо транслітерування літерами української абетки власних назв, поданих англійською, французькою, німецькою та італійською мовами, затверджених рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України від 25.04.2001 р.

Самостійну роботу над засвоєнням фонетичного аспекту англійської мови рекомендуємо проводити у такій послідовності:

- уважно прочитати опис фонем та всі вправи подачі, яку було задано на самостійне опрацювання;

- після попереднього усного тренування відповідної фонем за описом у поєднанні з аудіосупроводом (файл Pronunciation Chart на компакт-диску) почати виконувати завдання № 1. Для цього потрібно спочатку вголос прочитати всі слова, потім до окремого зошита записати фонетичні відповідники цих слів;

- виконуючи завдання № 2–4, прочитати вголос пари слів (вправа № 2), речення (вправа № 3), скоромовки (вправа № 4) щонайменше 3 рази, з'ясувати через переклад значення незнайомих слів, словосполучень;

- прослухати аудіозапис до завдання № 5 (діалогу), з'ясувати через переклад значення незнайомих слів, словосполучень, прочитати діалог принаймні 3 рази, звертаючи увагу на фонему, яку представлено;

– завдання № 6 (5, де відсутні діалоги) запропоновано не в кожній подачі, воно розраховане на повторення, порівняння й тренування довгих та коротких монофтонгів, монофтонгів і дифтонгів. Цю вправу потрібно прочитати вголос щонайменше 2 рази, з'ясовуючи через переклад значення незнайомих слів та словосполучень;

- за можливості виконати додаткові вправи на голосні фонемі;
- представити опрацьований самостійно матеріал викладачеві на консультації.

Матеріал методичних рекомендацій та практикуму проходить апробацію з 2013 р. на заняттях з іноземної мови для студентів I курсу спеціальностей «Лікувальна справа», «Педіатрія», «Лабораторна діагностика», «Фармація» у Запорізькому державному медичному університеті.

Надалі маємо намір підготувати таке навчально-методичне видання: «Англійська мова. Фонетика. Частина II. Приголосні фонемі. Методичні рекомендації та практикум для самостійної роботи з дисципліни «Іноземна мова» для студентів I курсу медичних і фармацевтичних факультетів» для цілісного формування й удосконалення фонетичної компетенції студентів-першокурсників медичного університету.

Не зважаючи на брак навчального часу, ми проводимо фонетичну зарядку на початку кожного заняття. Метою такої діяльності є розвиток дикції, налаштування органів мовленнєвого апарату на роботу в аудиторії – так званий «розігрів» (warming up). Фонетична зарядка може бути у вигляді тематичних скоромовок (напр.: When a doctor being doctors a doctor, does the doctor doing the doctoring doctor as the doctor being doctored wants to be doctored or does the doctor doing the doctoring doctor as he wants to doctor?) та питання – відповіді (напр.: How are you today? (How are you getting on? / How is your business? etc) – I am fine, thank you (та інші варіанти – в залежності від настрою та обставин) / What is the weather today? – The weather is windy (та інші варіанти – в залежності від погоди).

Отже, в умовах щотижневого 2-х годинного аудиторного заняття з іноземної мови на першому курсі медичного університету практично не можливо досягнути усі тонкощі фонетики англійської мови, адже дисципліна є нефаховою й зупиняється на фонетичних явищах – недоцільно, оскільки відведений час закріплено за розділами медичної та фармацевтичної тематики. Тож, беручи до уваги принципи особистісно-орієнтованого навчання, одним із можливих способів подолання фонетичних труднощів вважаємо самостійне опрацювання матеріалу за допомогою спеціально розроблених навчально-методичних праць з подальшим контролем й корекцією з боку викладача у атмосфері доброзичливості та партнерства.

Перспективами подальших розвідок вважаємо всебічний аналіз зарубіжної науково-педагогічної літератури щодо проблеми навчання фонетики іноземних мов та виокремлення вдалих ідей для їх реалізації у вищих медичних навчальних закладах.

1. Заєць О. С. Методи формування фонетичної компетенції при навчанні другої іноземної мови (іспанської) / О. С. Заєць, О. О. Плющай // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. пр. – Харків, 2009. – Вип. 15. – С. 62–68.
2. Ashby P. Phonetics in pronunciation teaching for modern foreign languages [Електронний ресурс] / P. Ashby. – Режим доступу : <https://www.llas.ac.uk/resources/gpg/408>
3. Брода М.В. Дидактичні умови забезпечення інноваційних процесів у вивченні фонетики англійської мови у вищих навчальних закладах / М. В. Брода // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. праць. – Харків, 2011. – Вип. 18. – С. 46–55.
4. Мірошниченко Ю. М. Дистанційний супровідний курс фонетики української мови для іноземних студентів основного етапу навчання / Ю. М. Мірошниченко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. праць. – Харків, 2015. – Вип. 26. – С. 91–99.
5. Мартинюк О. В. Організація самостійної роботи студентів-філологів під час вивчення теоретичної фонетики англійської мови [Електронний ресурс] / О. В. Мартинюк // [Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України](#). – 2013. – Вип. 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadsps_2013_2_13.pdf.

Рецензент: д.пед.н., професор Сущенко А. В.